



15/5/2011

נושאונט מס' 18



דבר העורך

שלום לכם,

בסוף חודש מרץ הלך לעולמו חברנו **יורם כהן**, אשר היה מוכר לכל בכינוי "דובוש". אנו מפנים את הקוראים לגליון מיוחד של "נדבך" – עיתון קיבוץ כפר עזה – אשר הוקדש לזכרו של דובוש.

בגיליון הקרוב של נושאון – עיתון בו פרסם דובוש טור קבוע - נביא דברים לזכרו אותם כתב **זהר נוי**. בחרנו להכליל בגיליון זה מאמר פרי עטו של דובוש, אשר התפרסם בגיליון נושאון מס' 83. המאמר משקף לא רק את העניין שגילה דובוש כל חייו בעולם הילדים, אלא גם מהווה דוגמא למאמץ המחקרי שלו ולרגישות האנושית אותה גילה.

ביון חמישי ה-2 ביוני (בעוד כשבועיים) נקיים מפגש נוסף של האגודה. כרגיל, נפגש בביתן לבולאות ולדואר במוזיאון ארץ ישראל ברמת אביב. בחלקו הראשון של המפגש נמשיך את הסמינר למציגים החדשים. החלק השני יוקדש לדיווח על אליפות אירופה לתצוגות תימאטיות שהתקיימה לפני כשבוע באסן שבגרמניה. חברינו **יצחק ברק ולורנס פישר**, שהציגו בתערוכה, יחלקו עמנו את חוויותיהם כמציגים. **מנחם לדור**, שעמד בראש אחד מצוותי השיפוט, יציג את רשמיו וידווח על הסמינר שהתקיים עם תום התחרות. המפגש יחל בשעה 17:00 – נא לדייק.

בברכה,
יורם ואריק.



תצוגה תימאטית ומחקר בולאי יוסי חרש

התחום של מחקר בולאי במסגרת תצוגות תימאטיות הופך לאחרונה לבעל חשיבות ניכרת, בפרט בתצוגות ברמה הגבוהה. בנושאונט התפרסמה בשנים האחרונות סדרת מאמרים בנושא זה, ובהם ניתנו [דוגמאות שונות](#) למחקרים, ואף התפתח ויכוח לגבי [מהותו של מחקר בולאי ראוי](#). במאמר זה, החותם את הסדרה, אנסה לסכם את הדברים, תוך התייחסות לסוגים השונים של המחקר.

סעיף 4.2.2 לכללי התצוגה של ההתאחדות הבינלאומית (ה-F.I.P) מתייחס לידע בולאי, ובו נאמר: "ידע בולאי, לימוד ומחקר אישיים יוערכו בהתחשב ב: (...) נוכחות של מחקרים בולאים הכוללים שימוש מיומן בחומר בולאי חשוב." למה הכוונה? פרופ' דמיאן לאגה, יושב ראש הועדה התימאטית של ה-F.I.P, הרחיב בנקודה זו במסגרת סמינר מיוחד שערכה ההתאחדות הבינלאומית בעיר מאלמו בשנת 2009. פרופ' לאגה מבחין בין שלושה סוגים של מחקרים בולאים:

סוג I – מספר עמודי תצוגה המרחיבים תת נושא חשוב תימאטית באמצעות מחקר מפורט של התשניות החשובות מבחינה בולאית.

סוג II – עמוד תצוגה המתרכז בלימוד התשניות החשובות של פריט עם עיצוב תימאטי זהה.

סוג III – שניים או יותר פריטים זהים מבחינה תימאטית, המוצגים כדי להדגיש ידע אישי או בשל החשיבות הבולאית של הפריטים.

השימוש החוזר במילה "חשוב" על הטיותיה השונות מחייב הבנה של מושג זה. מחקר בולאי עושה שימוש בעיקר בבולי ניסיון (Essays) ובהגהות שונות (Proofs), ולכן נביא את ההגדרות בהן משתמש פרופ' לאגה לחשיבות של פריטים אלו, בסדר יורד:

חשיבות עולמית – בולי ניסיון והגהות של מרבית הבולים הקלאסיים.
חשיבות גבוהה – ציורי אמן ובולי ניסיון להנפקות שיצאו לפועל, בולי ניסיון שלא הונפקו, הגהות ששימשו לביקורת על תהליך החריטה של הגלופה.
חשיבות בינונית – ציורי אמן לבולים שנדחו, הגהות גלופה, הגהות צבע, הגהות שונות בעת ההדפסה והגהות לצורך אישור סופי.
חשיבות פחותה – ציורי אמן מוקדמים של עיצובים שנתקבלו, הגהות צבע שיוצרו לאספנים, הפרדות צבע מודרניות.
חסר חשיבות – ציורי אמן מוקדמים לעיצובים שנדחו, בולים לא מנוקבים של מושבות צרפת, בולי דוגמא (specimen) מודרניים, צילומים של פריטי ארכיב, כגון photoessay.

פרופ' לאגה מדגיש כי פריטים משתי הקבוצות האחרונות אינם משפרים את התצוגה במידה משמעותית. קריטריון זה אמור גם לשמש אותנו, האספנים, בעת קניית הפריטים הבולאים - אין הגיון בהשקעה משמעותית של כסף בקניית פריטים שלא יקדמו את התצוגה. עדיף להתרכז בפריטים בעלי חשיבות בולאית, כאמור לעיל, ובפריטים בעלי חשיבות תימאטית לתצוגה שלנו. כך, למשל, אם התצוגה שלנו תכלול ציורי אמן מקוריים

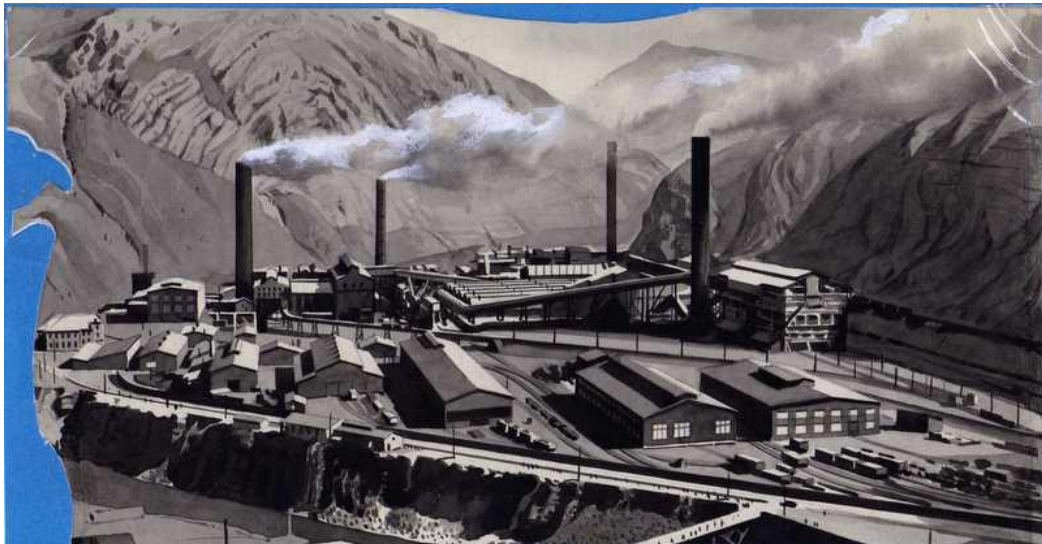


איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

להנפקות שיצאו לפועל הרי שנזכה [בניקוד נוסף](#) הן עבור נדירות והן עבור מצב החומר הבולאי. עבור פריטים נדירים שכאלה רצוי להשיג תעודת מומחה בדבר אמיתותם.

אני מניח שבשלב זה הקורא מעט מתקשה לתרגם את המונחים שהוזכרו כאן לשפת המעשה, ולכן אני מביא מספר דוגמאות הלקוחות מהתצוגה שלי. אני מפנה את תומת ליבם של הקוראים הן לכיתוב התימאטי והן לכיתוב הבולאי.

הדוגמא הראשונה היא כור ההיתוך שבעיר לה אורויה בפרו. מחצבי סולפיד שמקורם במחוז סייירו דה פסקו מותכים בכור, ומהם מפיקים עופרת, אבץ, נחושת, כסף, זהב ועוד מספר מתכות יקרות. זהו אחד האזורים המזהמים ביותר בעולם, ותושבי האזור סובלים מרמות גבוהות של עופרת, ארסן וקדמיום במי השתייה שלהם. באופן לא מפתיע מזהמים אלו מתגלים ברמות חריגות גם בדמם של התושבים. בתצוגה שלי אני מתייחס לזיהום האוויר הנגרם בכור, אותו ניתן לראות בעשן העולה מן הארובה.



Original artist's painting, cut to shape, of the vignette of the issued 1936 Peruvian 50 cent airmail stamp (SG 601). Ex Waterlow & Sons archives (e). (Half size)

לפנינו הציור המקורי של האמן לבול דואר אויר שהנפיקה פרו בשנת 1936. בכוונה השארתי את התיאור הפילטלי בשפה האנגלית כפי שהוא מופיע בתצוגה שלי. פריט כזה הוא נדיר מאוד, וזוכה לרמת חשיבות גבוהה. בתצוגה אני גם מביא זוג בלתי מנוקבב



של נסיונות צבע עם חור ביקורת (punch hole) – פריט בעל רמת חשיבות בינונית, ולצדו הבול כפי שהונפק. בסך הכל מתקבל כאן מחקר מהסוג השלישי – שלושה פריטים זהים מבחינה תימאטית, הנהנים מחשיבות



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בולאית ראויה. אגב, השימוש בציור המקורי של האמן גם מסייע במקרה זה לחדד את המסר התימאטי בדבר זיהום האוויר – פרט עיצוב שקשה להבחין בו בבול.



הדוגמא הבאה היא למחקר בולאי מן הסוג השני, האורך עמוד תצוגה שלם. כאן אני מציג מספר תשניות של בול מדרום אפריקה. הבול הונפק לראשונה בשנת 1936, פעם נוספת בשנת 1941, ובשלישית בשנת 1948. חלק מהתשניות הידועות בבול נגרמו בשל האילוצים הכלכליים של ימי המלחמה העולמית. שימו לב לידע הבולאי בדבר התשניות ותעריפי הדואר השזור בתיאורים.

5.4.2 Underground Mining



Issue I - variety 2, with broken chimney error, large format. The vignette of the deep gold mines on the Witwatersrand goldfield was printed with pure bronze ink giving it a metallic gold effect.



Issue II - "ball" variety. War conditions necessitated the addition of more orange pigment losing the glittery effect of the vignette.



Bantam format issued due to shortage of paper.



Booklet pane, issued in medium format as the basic rate was increased from 1d to 1½ d.



Head frame of gold mine, Johannesburg. Postal Stationery Type 17.



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

הדוגמא השלישית מכילה פריטים המדגימים את תהליך ההדפסה של בול מבוליביה משנת 1942. בעמוד ניתן לראות הגהת מטבעת שחורה (עליה מצוינים מספר המטבעת, מספר הגליל ומספר ההגהה), הגהת גלופה ואת התוצר הסופי – הבול כפי שהונפק. העמוד גם כולל הגהת התקדמות (באנגלית - Progress proof), שבה ניתן לראות פגמים הנובעים מהשחיקה של הגלופה, ולסיום - שימוש דוארי בבול חצוי.

5.3 Development of infrastructure

Where water is plentiful, and in mountainous regions, it can be dammed up, and hydroelectric power plants can be built for the supply of electricity to the mine and for local infrastructure.



Black die proof, die # top left, cylinder (roller die) # top right, proof # bottom.



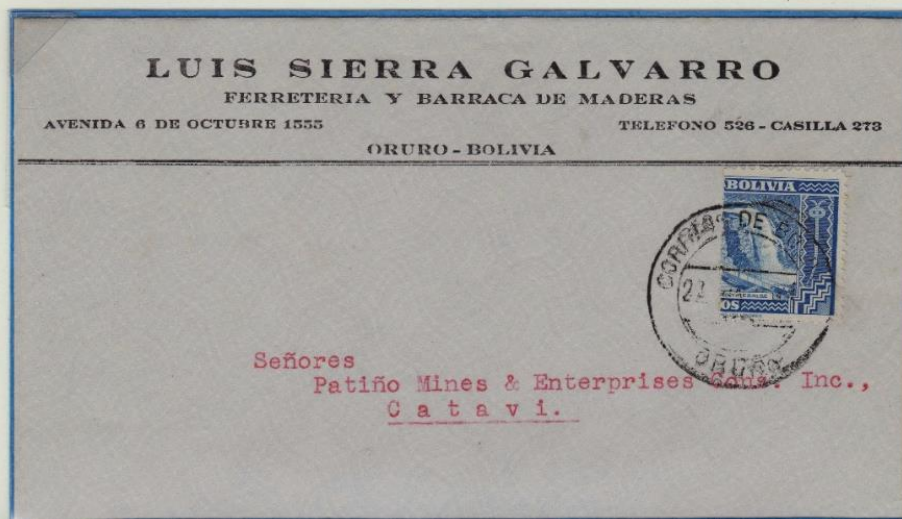
Plate proof in issued colour. Die # 17038.



As issued.



Progress proof showing flaws/imperfections on the plate or in printing, ringed in red by the examiner. Recessed printed by Waterloo & Sons Ltd. London.



During WWII stamps were in short supply in Bolivia and the 2.10b stamp was vertically bisected for inland postage.



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בשלב זה הקורא מוזמן לבדוק את רמת החשיבות של הפריטים הכלולים בדף, על פי ההגדרות של פרופ' לאגה, ולבחון האם הוא הצליח לפענח את מדרג החשיבות. הגעת המטבעת השחורה היא בשלב הביקורת על החריטה, ולכן היא בעלת חשיבות גבוהה. הגעת הגלופה והגעת ההתקדמות הן בעלות חשיבות בינונית. אם גם אתה, הקורא, הגעת למסקנה זו הרי שאתה בדרך הנכונה.

שימו לב שבמחקרים בולאים אלו אני נמנע לחלוטין מפריטים בעלי חשיבות פחותה, ובוודאי מפריטים חסרי חשיבות. כל אחד מהפריטים הכלולים כאן מסייע לשיפור הניקוד

5.4 Mining methods

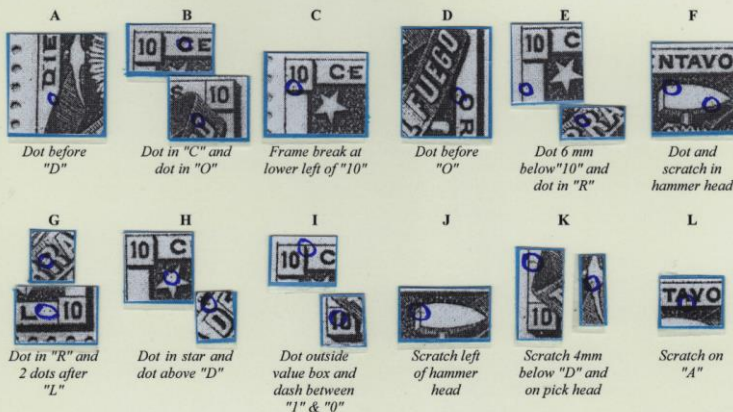
Cross Hammers - the symbol of miners and mining. These tools were the typical tools of miners in the Middle Ages, one used as a hammer, the other as a chisel, to break the rocks. They are part of the design of the Tierra del Fuego local stamps that were issued by Julius Popper, (P) a mining engineer. In 1891 he prepared his own postage stamps to cover the cost of postage from the scattered mining camps of Tierra del Fuego to the closest points of the Argentine or Chilean postal system, in Sandy Point (Punta Arenas), on the Strait of Magellan.



The stamps were printed in sheets of 100, from 12 single transfers forming a basic transfer block 4 x 3. Each of the transfers has a distinct minor flaw making plating the block possible. The sheet was made up of six basic blocks of 12, plus individual single transfers down the right hand side rows and along the bottom row of the sheet. If the 12 stamps in the transfer blocks as shown on the left are identified by their varieties as A through to L, then the complete sheet layout for the printing stone is as follows:

A	B	C	D	A	B	C	D	D	C
E	F	G	H	E	F	G	H	H	G
I	J	K	L	I	J	K	L	L	K
A	B	C	D	A	B	C	D	A	B
E	F	G	H	E	F	G	H	E	F
I	J	K	L	I	J	K	L	I	J
A	B	C	D	A	B	C	D	B	C
E	F	G	H	E	F	G	H	F	G
I	J	K	L	I	J	K	L	J	K
E	F	G	H	A	B	C	D	E	K

Basic transfer block: ABCD, EFGH, IJKL. Printed by Lithography by Juan H. Kidd & Co. of Buenos Aires and perforated 11.5.



של התצוגה בנדירות, במצב החומר ובידע בולאי. ראוי לציין, שכל המחקרים הללו מתייחסים לפריטים בעלי חשיבות תימאטית. לו המחקרים היו מוקדשים לנקודות שוליות מבחינה תימאטית, כאלו שאינן מצדיקות עמוד תצוגה שלם, הייתה בכך משום הפרה של האיזון בתצוגה.

לסיום, מחקר בולאי מהסוג המקובל בבולאות מסורתית. המחקר עוסק בזיהוי מקומה של צמדת בולים (במקרה זה, צמדה של 12 בולים של ההנפקה של ארץ האש) בתוך הגיליון השלם. הסיפור המלא של הנפקה זו [פורסם](#) בגיליון מספר 10 של נושאונט.

יוסי חרש, גיאולוג במקצועו, אוסף בולים בנושא המינרלים. התצוגה שלו "מינרלים: מקורם והשימוש בהם" זכתה במדליית זהב ברמה הבינלאומית במספר תערוכות עולמיות. כתובתו לתגובות: j_charrach@yahoo.com



"נוף ירח" של פטר גינז ואילן רמון יורם כהן ("דבוש")



אילן רמון

האסטרונאוט הישראלי **אילן רמון** ז"ל, שנספה באסון התרסקות מעבורת החלל קולומביה, לקח עימו לחלל עשרה פריטים אישיים. פריטים אלו סימלו עבור רמון את היותו שליחה של מדינת ישראל ונציג של העם היהודי. בהיותו דור שני לניצולי שואה, היה חשוב לאילן רמון לקחת איתו אל החלל החיצון פריט סמלי מתאים. לאחר התייעצות עם אנשי "יד ושם" נבחר העתק של ציור ושמו "נוף ירח", אותו צייר נער יהודי, **פטר גינז**, בתקופת השואה.

פטר גינז נולד בעיר פראג שבצ'כוסלובקיה בשנת 1928. נער ברוך כשרונות היה, ואחד מכשרונותיו היה יכולת ציור. את "נוף ירח" – רישום בעיפרון שחור - צייר פטר בהיותו בן ארבע עשרה. הציור מתאר את פני הקרקע על הירח, כאשר ברקע נשקף כדור הארץ. אחותו, חוה, שאלה אותו מדוע ההרים על פני הירח מחודדים בקצותיהם. פטר נתן לה הסבר מדעי של ילד צעיר, שכח המשיכה של כדור הארץ הפועל על הירח הוא הגורם לכך.



הרישום "נוף ירח" מאת פטר גינז.

זמן קצר לאחר מכן, ב-1942, נלקח פטר לגטו טרזינשטאט. הוא שוכן במעון לנערים עם עוד שלוש מאות וחמישים בנים בגילאים 11 - 17. בית זה משמש כיום כמוזיאון הגטו. בהיותו בטרזינשטאט שקע פטר בפעילות, ובין השאר חיבר מהזיכרון מילון צ'כי – אספרנטי (הוריו של פטר היו מחסידי האספרנטו, וגידלו אותו כאספרנטיסט מלידה). בגיל 14 ערך עיתון נוער בגטו בשם "וודם" - אנו מובילים. מלבד היותו העורך, פטר גם כתב מאמרים וסקירות לעיתון והוסיף איורים בעזרת בלוק הציור והעפרונות שלו – אותו בלוק עליו צייר את "נוף ירח". העיתון, ש-800 עמודיו שרדו, נכתב ביד, והוקרא בכל יום ששי במעון הילדים.



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

טרזינשטאט היה ה"גטו לדוגמא" של הנאצים, ונעשה בו שימוש לצורכי תעמולה. כלי תקשורת הובאו למקום כדי "להוכיח" שמצב היהודים ברייך השלישי אינו רע כלל ועיקר. כמובן שמאחורי החזית התמימה המשיכה מכונת הרצח הנאצית בפעולתה, ורוב תושבי טרזינשטאט הובלו למחנות ההשמדה. בשנת 1944 נשלח גם פטר גינז לאושוויץ ונרצח במשרפות בירקנאו, והוא בן 16 בלבד. אחותו, חוה, שאף היא הייתה בטרזינשטט, שרדה את השואה, ואחרי המלחמה עלתה ארצה.



כשהציעו אנשי "יד ושם" לאילן רמון לקחת איתו לחלל את ציורו של פטר גינז, נגע סיפורו של הנער לליבו של האסטרונוט הישראלי. בהיותו באימונים בבסיס החלל ביוסטון, הוא אמר בטלפון לדוברת "יד ושם": "אני מרגיש שהמסע שלי מגשים את חלומי של פטר במרחק חמישים ושמונה שנים. העובדה כי ניספה בכבשני אושוויץ הינה עדות לכיליון הפיזי של קיומו. יצירותיו השמורות ב"יד ושם" הינן עדות לניצחון הרוח. ניצחון של נער ברוך כשרונות אשר הצליח להמריא אל מעבר למציאות הגטו בו היה כלוא, באמצעות דמיונו וכשרונו."

באתר האינטרנט של מינהל החברה והנוער מופיעה כתבה מקיפה מאת **אוריאל פיינרמן** "נוף ירח - אילן רמון בהדרכה". בנוסף לפרטים הרבים במאמר מוסיף פיינרמן לספר, שבשנת 1999 נפגש אילן רמון עם האסטרונוט **ניל ארמסטרונג**, האדם הראשון שצעד על אדמת הירח. ארמסטרונג סיפר לרמון, שהזיכרון החזק ביותר שלו משהותו על הירח הוא תמונת כדור הארץ כפי שהוא נראה ממרחקים. מעניין, שגם פטר גינז הבין את העוצמה הטמונה במראה זה.

בעקבות אסון הקולומביה ניתן בצ'כיה פרסום נרחב לסיפורו של הציור שנלקח על ידי אילן רמון לחלל, שהרי מבחינתם פטר גינז הוא צ'כי. בעקבות כך הגיעה פניה אנונימית ליד ושם מצ'כיה של איש מצ'כיה, שטען כי הוא מחזיק בידו את היומנים של פטר גינז אותם כתב בביתו בפראג, בגילאי 13 - 14. אנשי "יד ושם" פנו לאחותו של פטר, **חוה פרסבורגר**, והיא בדקה את היומנים ואישרה את אמיתותם. חוה פועלת במשך כל השנים להנצחת זכר אחיה. היא דאגה להוצאת יומניו של פטר כספר, תחת הכותרת "היומנים של אחי". הספר הופיע ב-11 שפות שונות, ובשנה הקרובה הוא יצא לאור גם בעברית בהוצאת "יד ושם" וכינרת.

מציאת היומנים ופרסומם דירבנו את השרות הבולאי הצ'כי, ובעקבות פניה של מאות אנשים הונפקו בול וגיליון מזכרת לזכר פטר גינז ב-21.1.2005. הבול מנציח בצילום את פטר גינז ואת ציורו. בגיליונית מתחת לבול נראית המעבורת "קולומביה" שבה טס אילן רמון. בתחתית הגיליונית מצוין, שהציור נמצא בארכיון "יד ושם" בירושלים.



איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671



כידוע, ארץ ישראל קטנה, ולקשר שבין אילן רמון ופטר גינז יש פנים רבות: אחותו של גינז, חוה פרסבורגר, גרה בעומר, קרוב לאביו של אילן רמון, **אליעזר וולפרמן** ז"ל. ביתה של חוה למדה עם אילן רמון בבי"ס בבאר שבע. כשהחליט אילן רמון לקחת את העתק הציור "נוף ירח" עימו לחלל הוא מיהר לטלפן לחוה בעומר ולבשר לה על כך. לקשר זה יש לצערנו גם סוף מצמרר: יום הולדתו של פטר, ה-1 בפברואר, הוא גם יום האסון של קולומביה ויום מותו של אילן רמון.

לפנינו דוגמה בולאית של בול בודד המנציח סיפור שלם: אילן רמון שוגר לחלל במעבורת קולומביה. הציור שלקח עימו מחבר את חלומו של נער יהודי אחד, סמל לכשרון שאבד לנו בשואה, למסעו של אסטרונאוט יהודי וישראלי אחד, שאינו אלא סמל לתקומתנו. לצער כולנו, סופו של רמון היה טרגי, אך מורשתו וזכרו איתנו.

ברצוני לנצל את הטור הזה ולקרוא לשירות הבולאי הישראלי להנציח את זכרו של פטר גינז במסגרת בולי הזיכרון לשואה ולגבורה. אני רוצה להודות לחוה פרסבורגר על ההסברים המעניינים שנתנה לי, ועל התשורה הבולאית – מעטפת היום הראשון של הבול מצ'כיה – שקיבלתי ממנה.